

provinsen, bl.a. fordi en række førende – vel nationalt indstillede, men ikke-nazistiske – personligheder både i byen og i landkredsen udøvede en afgørende indflydelse på de borgerlige vælgers politiske indstilling. Også den sociale struktur hæmmede nazismens fremvækst, hvilket demonstreres meget overbevisende.

Afgørende for NSDAP's gennembrud var under alle omstændigheder den økonomiske krise efter 1929. I Flensborg by stod partiet længe svagt. Arbejderne støttede traditionelt SPD eller KPD, og blandt de borgerlige vælgere svækkedes dets muligheder af indre stridigheder og diverse skandaler. Ikke desto mindre lykkedes det nazisterne ved rigsdagsvalget i juli 1932 at opnå 45,6% i Flensborg og i landkredsen sågar 70,1% af stemmerne. Udover de generelt for hele Slesvig-Holsten gældende årsager til denne overvældende valgsejr fremhæver Heinacher Nordslesvigs afståelse i 1920 og i forlængelse heraf et vist modsætningsforhold mellem Berlin og den fjerne grænseregion, som igen og igen kom til udtryk i protestvælgeradfærd.

Afgørende var befolkningens manglende kritiske sans over for ekstremistiske paroler; vælgeradfærdsundersøgelsen demonstrerer tydeligt, at kun få borgerlige vælgere virkeligt nærede en demokratisk overbevisning. Desuden havde vælgerne især i landkredsen i perioden 1919–1932 efterhånden afprøvet næsten samtlige politiske tilbud. Nu var kun det meste radikale tilbage.

Heinachers undersøgelse er grundig og hans argumentation for det meste overbevisende. Kildegrundlaget er massivt. Der er derfor ingen grund til at gå ind på en kritik af detaljer. En indvending skal dog anføres: Svagest forekommer fremstilling og argumentation i forbindelse med grænsespørgsmålets rolle i den nazistiske agitation. Heinacher synes heller ikke at være bekendt med, at der ved folkeafstemningen i 1920 afgaves 25% danske stemmer i Flensborg by, hvilket forklarer hans vanskeligheder med at forstå det gode danske valgresultat ved rigsdagsvalget i maj 1924 (jvf. s. 166, note 91 og 92).

Carsten Mogensen

KURT JACOBSEN: Moskva som medspiller. DKPs gennembrud og Aksel Larsens vej til Folketinget. Kbh., Forlaget Tiden, 1987. 224 s. 198 kr.

Emnet er udviklingen i Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) i årene 1929–32, dvs. de begivenheder, som gik forud for DKPs parlamentariske gennembrud i 1932, hvor partiet fik 2 mandater i Folketinget. Bogen redegør først for DKPs tilknytning til Kommunistisk Internationale (Komintern), og hvad denne betød for partiet. Dernæst behandles udførligt fraktionskampene og krisen i partiet omkring 1929 samt udviklingen i perioden frem til 1932.

Om indholdet i fraktionskampene skriver Jacobsen, at det især var i forbindelse med vigtige udadvendte aktiviteter, at uenighederne kom til udtryk. I første omgang stod kampen mellem på den ene side Thøgersens fløj og på den anden side Kai Moltkes og Wiennesches, med Aksel Larsen i en birolle. Herefter blev tyngdepunktet forskubbet til i højere grad at være en strid mellem Thøgersen og Aksel Larsen med Kai Moltke i en aktiv mellemposition primært rettet mod Larsen. Forfatteren mener, at konflikten skyldtes politisk-ideologiske modsætning-

ger, men at de var svære at gennemskue, og han bedømmer de personlige modsætninger som vigtige. Aksel Larsens stilling har været meget omdiskuteret ikke mindst pga. hans senere brud med DKP. Kurt Jacobsen beskriver forholdet mere nuanceret end det hidtil har været tilfældet, og han viser, hvordan Aksel Larsen sikkert og roligt banede sig vej gennem systemet, indtil han ikke var til at komme udenom.

Forfatteren påstår og dokumenterer, at forholdet mellem Moskva og DKP var mere kompliceret end den herskende opfattelse af en ensidig og ubønhørlig kommandovej. Selvom Kominterns engagement i det danske parti havde en positiv betydning for partiets gennembrud, var det altså ikke som resultat af en oprindelig slagplan – således som mange kritiske fremstillinger af DKP har hævdet. Den afgørende støtte synes at have bestået i, at man sikrede partiets afklaring frem til et fælles politisk-ideologisk grundlag, uden at kampene betød en organisatorisk sprængning. Derfor blev 1932 et skæringsår i arbejderbevægelsens historie i Danmark. For det første trådte en sympati for Sovjetunionen og en fastholden af gamle, internationalistiske traditioner frem som en kraft. For det andet viste der sig at eksistere en bæredygtig venstreopposition til Socialdemokratiet. DKP blev den førende organisation i dette opbrud.

Moskva som medspiller er interessant, fordi den viser, at det stod værre til i 1929 end tidligere beskrevet, at partiet var afhængigt af Moskva såvel politisk som økonomisk, og at partiet uden denne tilknytning og støtte sandsynligvis var gået i opløsning. Forfatteren demonstrerer, at støtten muliggjorde, at DKP kunne fortsætte udover lavpunktet og gå aktivt ind i arbejdsløshedsbevægelsen, et arbejde som givet var med til at fremme partiets opbakning. Der er tale om en spændende bog, fordi den er skrevet af en af partiets egne historikere, som har haft adgang til interne papirer fra både DKP og fra Kominterns arkiver i Moskva, papirer som ikke tidligere har været tilgængelige for forskning. Forfatteren har ønsket at nå til bunds i fraktionskampene, hvis eksistens og betydning den officielle partihistorie hidtil har forsøgt at forbigå, men som de partikritiske fremstillinger har gjort meget ud af. Såvidt jeg kan se, er han ikke gået udenom de mere problematiske forhold, men har medtaget også sådanne som var belastende for partiet. For alle der interesserer sig for arbejderbevægelsens historie i mellemkrigstiden kan bogen derfor anbefales.

Hanne Rasmussen

JENS ENGBERG: I minefeltet. Træk af Arbejderbevægelsens historie siden 1936. Kbh., 1986. 173 s., ill.

Traditionen utro har Arbejderbevægelsens Erhvervsråd undladt at udsende et af de almindelige festskrifter i anledning af 50-årsdagen for sin oprettelse. I stedet har man givet Jens Engberg adgang til rådets arkiver, der nu befinder sig i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, og til gengæld fået en bog af interesse og betydning for andre end de indviede. Bogen er nemlig ikke en gennemgang af Erhvervsrådets indre udvikling gennem de sidste 50 år, men en bredere behandling af nogle nøglebegivenheder i den nyere tids Danmarkshistorie af særlig relevans for den socialdemokratiske arbejderbevægelse, som Erhvervsrådet